

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
ELEANOR SHARPSTON IŠVADA,
pateikta 2019 m. vasario 28 d.¹

Byla C-677/17

**Çoban
prieš**

Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (Uwv)

(*Centrale Raad van Beroep* (Aukštesnysis socialinės apsaugos ir valstybės tarnautojų bylų teismas, Nyderlandai) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – EEB ir Turkijos asociacijos susitarimas – Papildomas protokolai – 59 straipsnis – Sprendimas Nr. 3/80 – Darbuotojų migrantų socialinė apsauga – 6 straipsnio 1 dalis – Gyvenamosios vietos sąlygų atsisakymas – Papildomos išmokos pagal nacionalinės teisės aktus – Mokėjimo nutraukimas“

1. Žmogaus prigimtis tokia, kad jis po ilgo darbo ar misijos užsienyje nori grįžti namo. Odisėjas atsisakė turtų ir net nemirtingumo, kad galėtų sugrįžti į Itakę². Paprasčiau kalbant, tiek ES, tiek EEB ir Turkijos asociacijos tarybos teisės aktų leidėjai į šį potraukį grįžti į namus atsižvelgė priimdami nuostatas, kuriomis darbuotojui suteikiama teisė perkelti tam tikras socialinės apsaugos išmokas tuo atveju, jeigu jis išvyksta iš valstybės narės, kurioje yra institucija, atsakinga už šių išmokų mokėjimą.

2. Šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra susijęs su 1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 3/80 dėl Europos Bendrijų valstybių narių socialinės apsaugos sistemų taikymo darbuotojams Turkijos piliečiams ir jų šeimos nariams³, siejamo su 1970 m. lapkričio 23 d. Briuselyje pasirašyto Papildomo protokolo 59 straipsniu⁴, išaiškinimu. Tuo sprendimu, *inter alia*, draudžiama taikyti gyvenamosios vietos sąlygą dėl tam tikrų socialinės apsaugos išmokų darbuotojams Turkijos piliečiams mokėjimo.

3. *Centrale Raad van Beroep* (Aukštesnysis socialinės apsaugos ir valstybės tarnautojų bylų teismas, Nyderlandai, toliau – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) nagrinėja ryšį tarp to draudimo ir Papildomo protokolo 59 straipsnyje nustatytos taisyklės, kuria draudžiama sudaryti palankesnes sąlygas darbuotojams Turkijos piliečiams, palyginti su valstybių narių piliečiais.

1 Originalo kalba: anglų.

2 „*Odisėjo*“ V giesmė, 136 eilutė, Kalipsė žadėjo Odisėjui nemirtingumą, jei jis pasiliks jos saloje. „*Odisėjo*“ VII giesmė, 313 eilutė, Alkinojas (fajakų karalius) siūlo Odisėjui, jei jis pasiliktu, turtus ir savo dukters Nausikajos ranką ir tapti jo žentu.

3 OL C 110, 1983, p. 60.

4 Papildomas protokolai, kuris pasirašytas 1970 m. lapkričio 23 d. Briuselyje ir Europos ekonominės bendrijos vardu sudarytas, aprobuotas ir patvirtintas 1972 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2760/72, skelbiančiu papildomo protokolo ir finansinio protokolo, pasirašytų 1970 m. lapkričio 23 d., kurie pridedami prie Susitarimo dėl Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociacijos įsteigimo, ir susijusių su priemonėmis, kurių imamasi, kad jie įsigaliojotų, sudarymą (OL L 361, 1977, p. 60; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 11 t. p. 43) (toliau – Papildomas protokolas).

ES teisė

Asociacijos susitarimas ir Papildomas protokolas

4. Susitariančiosios šalys Asociacijos susitarimą pasirašė 1963 m.⁵. Pagal Asociacijos susitarimo 2 straipsnio 1 dalį asociacijos tikslas yra „skatinti [susitariančiųjų] šalių ilgalaikių ir harmoningų prekybos ir ekonominių santykių plėtrą, visiškai atsivėlgiant į būtinybę užtikrinti spartesnę Turkijos ekonomikos vystymąsi, didinti Turkijos gyventojų užimtumo lygį ir gerinti jų gyvenimo sąlygas“. (Neoficialus vertimas)

5. 12 straipsnį galima rasti Susitarimo 3 skyriuje „Kitos ekonominės nuostatos“. Jame nustatyta, kad „Susitariančiosios Šalys susitaria laikytis [SESV 45, SESV 46 ir SESV 47 straipsnių], siekdamas laipsniškai įgyvendinti laisvą darbuotojų judėjimą tarp jų“. (Neoficialus vertimas)

6. Papildomo protokolo II antraštinėje dalyje, kurios I skyrius yra susijęs su „darbuotojais“, įtvirtintos išsamios nuostatos, reglamentuojančios „[a]smenų ir paslaugų judėjim[ą]“.

7. 39 straipsnyje (jis įtvirtintas minėtame I skyriuje) nustatyta, kad „prieš pasibaigiant pirmiesiems metams po šio [p]rotokolo įsigaliojimo dienos Asociacijos taryba patvirtina socialinės apsaugos priemonės, skirtas Turkijos pilietybę turintiems, iš vienos [ES] valstybės narės į kitą persikeliantiems darbuotojams ir [joje] gyvenančioms jų šeimoms“. Tokios nuostatos „<...> turi suteikti Turkijos pilietybę turintiems darbuotojams galimybę suvienodinti [sumuoti] draudimo arba atlikto darbo stažo tam tikroje valstybėje narėje [įvairiose valstybėse narėse] laikotarpius dėl senatvės pensijų, vienkartinių pašalpų mirus šeimos nariui dėl nelaimingo atsitikimo darbe [išmokų mirties atveju], invalidumo pašalpų gavimo, taip pat dėl sveikatos paslaugų teikimo [ES] gyvenantiems darbuotojams ir jų šeimoms“⁶. Pagal 39 straipsnio 4 dalį „[t]uri būti įmanoma pervesti į Turkiją senatvės pensijas, vienkartinės pašalpas mirus šeimos nariui dėl nelaimingo atsitikimo darbe [išmokas mirties atveju] ir invalidumo pašalpas, gautas pagal straipsnio 2 dalį patvirtintas priemonės[, į kurias teisė įgyta pagal nuostatas, priimtas taikant 2 dalį]“.

8. Papildomo protokolo IV antraštinėje dalyje („Bendrosios ir baigiamosios nuostatos“) yra 59 straipsnis, kuriame nustatyta, kad „[s]rityse, kuriose taikomas šis [p]rotokolas, Turkijai nesudaromos palankesnės sąlygos nei tos, kurias valstybės narės pagal Bendrijos steigimo sutartį sudaro viena kitai“.

9. Papildomas protokolas yra sudedamoji Asociacijos susitarimo dalis⁷.

5 Susitarimas dėl Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociacijos įsteigimo, kuris 1963 m. rugsėjo 12 d. Ankaroje buvo pasirašytas tarp Turkijos Respublikos ir EEB valstybių narių bei Bendrijos ir kuris pastarosios vardu (OL C 113, 1973, p. 1) buvo sudarytas, aprobuotas ir patvirtintas 1963 m. gruodžio 23 d. Tarybos sprendimu 64/732/EEB (OL C 217, 1964, p. 3685; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 11 t., p. 10) (toliau – Asociacijos susitarimas).

6 Atitinkamai 39 straipsnio 1 ir 2 dalys.

7 Papildomo protokolo 62 straipsnis.

Sprendimas Nr. 1/80

10. Sprendimą Nr. 1/80 priėmė Asociacijos taryba, siekdama skatinti darbuotojų judėjimo laisvę⁸. 6 straipsnyje nustatytos teisėtai valstybės narės darbo rinkoje esančių Turkijos piliečių galimybes įsidarbinti. Pagal suformuotą jurisprudenciją, jeigu darbuotojas Turkijos pilietis įgyvendina savo teisę dirbti pagal Asociacijos susitarimą ir Sprendimą Nr. 1/80, jis naudojasi susijusia teise gyventi atitinkamoje valstybėje narėje⁹. Tačiau jis tą teisę praranda, jeigu neribotam laikui pasitraukia iš darbo rinkos, pavyzdžiui, dėl to, kad tampa nebetinkamas dirbti¹⁰.

Sprendimas Nr. 3/80

11. Sprendimo Nr. 3/80, priimto remiantis Papildomo protokolo 39 straipsniu, tikslas – nustatyti socialinės apsaugos priemonės, kurios sudarytų sąlygas judėti Turkijos piliečiams, kurie dirba arba dirbo vienoje ar keliose valstybėse narėse¹¹. Sprendime Nr. 3/80 pateikiama nemažai nuorodų į Reglamentą (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje¹².

12. Sprendimo Nr. 3/80 2 straipsnyje „Asmenys, kuriems taikomas šis sprendimas“ nustatyta, kad šis sprendimas taikomas darbuotojams, kuriems taikomi ar buvo taikomi vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktai ir kurie yra Turkijos piliečiai, šių darbuotojų šeimos nariams, gyvenantiems vienos iš valstybių narių teritorijoje, ir jų išlaikytiniams, netekusiems maitintojo.

13. 3 straipsnio „Vienodas požiūris“ 1 dalyje nustatyta, kad „vienos iš valstybių narių teritorijoje gyvenantiems asmenims, kuriems taikomas [Sprendimas Nr. 3/80], pagal bet kurios valstybės narės teisės aktus priklauso tos pačios prievolės ir jie naudojami tomis pačiomis teisėmis į išmokas kaip ir tos valstybės piliečiai“. (Neoficialus vertimas)

14. 4 straipsnyje „Reguliavimo sritys“ nustatyta:

„1. Šis sprendimas taikomas visiems teisės aktams, kurie apima šias socialinės apsaugos sritis:

<...>

b) invalidumo išmokas, įskaitant tas, kurios skirtos darbingumui išsaugoti ar atgauti;

<...>

2. Šis sprendimas taikomas visoms bendrosioms ir specialioms socialinės apsaugos sistemoms, nepaisant to, ar jos susijusios, ar nesusijusios su įmokų mokėjimu <...>

<...>

4. Šis sprendimas netaikomas socialinei paramai ir medicininei pagalbai <...>“. (Neoficialus vertimas)

8 1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimas Nr. 1/80 dėl asociacijos plėtros, įsteigtos pagal susitarimą, įsteigiantį Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją (toliau – Sprendimas Nr. 1/80). Sprendimas nepaskelbtas *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*, tačiau jis prieinamas naudingame susijusių tekstų sąvade, paskelbtame remiantis Tarybos įgaliojimais 1992 m.: žr. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/EEC-Turkey_association_agreements_and_protocols_and_other_basic_texts.pdf.

9 Žr. 1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Sevince*, C-192/89, EU:C:1990:322, 29 punktą.

10 Žr. 1995 m. birželio 6 d. Sprendimo *Bozkurt*, C-434/93, EU:C:1995:168, 42 punktą.

11 Papildomo protokolo 39 straipsnio 1 dalis ir Sprendimo Nr. 3/80 preambulė.

12 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamentas (OL L 149, 1971, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 35).

15. Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio „Gyvenamosios vietos sąlygų atsisakymas <...>“ 1 dalies pirmoje pastraipoje nustatyta: „Jeigu šiame sprendime nenustatyta kitaip, invalidumo, senatvės ar maitintojo netekimo išmokos pinigais, pensijos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, į kurias teisė įgyta pagal vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktus, negali būti kaip nors sumažinamos, pakeičiamos, sustabdomas ir nutraukiamas jų mokėjimas ar išieškamos vien dėl to, kad jų gavėjas gyvena Turkijoje ar kitos valstybės narės teritorijoje nei ta, kurioje yra įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą.“ (Neoficialus vertimas)

Reglamentas Nr. 1408/71

16. Reglamento Nr. 1408/71 1 straipsnio t punkte išmokų sąvoka apibrėžiama kaip reiškianti „visas išmokas <...>, įskaitant visas jų dalis, mokamas iš valstybinių fondų, periodiškus padidėjimus ir priemokas [išmokas], atsižvelgiant į III antraštinės dalies nuostatas, taip pat [sic] vienkartinės išmokas, kurios gali būti išmokamos vietoj pensijų, ir mokėjimus, susijusius su įmokų kompensavimu“¹³. To reglamento 4 straipsnyje apibrėžiama materialinė reglamento taikymo sritis, kuri apima visus teisės aktus, galiojančius „socialinės apsaugos srit[ys]e“, susijusiose su viena iš 4 straipsnio 1 dalyje išvardytų rizikos rūšių, įskaitant 4 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytas „invalidumo išmokas“, bet ne „socialinę ir medicininę paramą“ (4 straipsnio 4 dalis); be to, reglamente nedaroma skirtumo tarp įmokinių ir neįmokinių sistemų (4 straipsnio 2 dalis).

17. 10 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „<...> invalidumo <...> išmokos pinigais <...>, įgytos [į kurias teisė įgyta] pagal vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktus, negali būti kaip nors sumažinamos, pakeičiamos, sustabdomas ir nutraukiamas jų mokėjimas ar išieškamos vien dėl to, kad jų gavėjas gyvena kitos valstybės narės teritorijoje nei ta, kurioje yra įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą.“ Todėl aiškiai matyti, kad šios nuostatos formuluotė buvo naudojama kaip pavyzdys formuluojant Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą.

18. Tas draudimas, atsižvelgiant į Reglamento Nr. 1408/71 4 straipsnio 2a dalies a punktą ir 10a straipsnio 1 dalį (abi šios nuostatos įterptos Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 1247/92¹⁴), netaikomas tam tikroms specialioms neįmokinėms išmokoms pinigais. Jeigu speciali neįmokinė išmoka pinigais minima Reglamento Nr. 1408/71 Iia priede, tos išmokos mokėjimas gali būti apribotas ją skiriančios valstybės narės teritorija. Kitaip tariant, speciali neįmokinė išmoka pinigais *negali* būti perkeliama. Nyderlandų atveju Iia priede nurodomas 1986 m. lapkričio 6 d. *Toeslagenwet* (Papildomų išmokų įstatymas, toliau – TW)¹⁵.

19. Sprendimas Nr. 3/80 *nebuvo* iš dalies pakeistas siekiant į jį įtraukti Reglamento Nr. 1408/71 10a straipsnio 1 daliai lygiavertę nuostatą.

13 Tekste anglų kalba frazė „as also“ (liet. „kaip ir“) prancūzų kalba užrašytame tekste „ainsi que“ (angl. „and also“, liet. „taip pat“) yra netinkamai išversta. Reglamentas Nr. 1408/71 iš esmės buvo panaikintas 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (OL L 166, 2004, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 5 t., p. 72, klaidų ištaisymas OL L 188, 2013 7 9, p. 10). Nagrinėjamu laikotarpiu buvo taikoma Reglamento (EB) Nr. 883/2004, iš dalies pakeisto 2013 m. gruodžio 19 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 1372/2013 (OL L 346, 2013, p. 27), versija. Nepaisant to, kad didžioji jo dalis buvo panaikinta, Reglamentas Nr. 1408/71 paskutinį kartą buvo iš dalies pakeistas 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 592/2008, iš dalies keičiančiu Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje (OL L 177, 2008, p. 1).

14 1992 m. balandžio 30 d. Tarybos reglamentas (OL L 136, 1992, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 41). Naujoje 4 straipsnio 2a dalyje numatytos specialios neįmokinės išmokos pinigais, kurioms tuo metu buvo taikomos 10a straipsnio taisyklės, kurios patenka į Reglamento Nr. 1408/71 taikymo sritį. Byloje *Snares* (1997 m. lapkričio 4 d. Sprendimas, C-20/96, EU:C:1997:518), kurioje pirmą kartą buvo nagrinėjamas naujasis 10a straipsnis, Teisingumo Teismas paaiškino, kad tuo atveju, jei išmoka įtraukiama į Reglamento Nr. 1408/71 Iia priedo sąrašą, tai reiškia, kad atitinkama išmoka patenka į Reglamento Nr. 1408/71 10a straipsnio taikymo sritį, *ir* kad „pagal 10a straipsnio formuluotę išmokos, į kurias jame pateikiama nuoroda, taip pat patenka į Reglamento Nr. 1408/71, iš dalies pakeisto Reglamentu Nr. 1247/92, 4 straipsnio 2a dalies taikymo sritį“ *ir* yra „išimtinai reglamentuojamos pagal 10a straipsnyje nustatytas koordinavimo taisykles“ (30–32 punktai).

15 TW į tą sąrašą įtrauktas 2005 m. balandžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 647/2005, iš dalies keičiančiu Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje, ir (EEB) Nr. 574/72, nustatantį Reglamento (EEB) Nr. 1408/71 įgyvendinimo tvarką (OL L 117, 2005, p. 1).

Reglamentas Nr. 883/2004

20. Reglamentu Nr. 883/2004 siekiama koordinuoti priemonės ir taip garantuoti, kad būtų galima veiksmingai įgyvendinti asmenų laisvo judėjimo teisę¹⁶.

21. 2 straipsnyje, kuriame nustatyta reglamento taikymo sritis asmenims, numatyta, kad jis taikomas „valstybės narės piliečiams, asmenims be pilietybės ir pabėgėliams, gyvenantiems vienoje iš valstybių narių, kuriems yra ar buvo taikomi vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktai, bei jų šeimos nariai ir maitintojo netekusiems asmenims“.

22. 3 straipsnyje apibrėžta materialinė reglamento taikymo sritis:

„1. Šis reglamentas taikomas visiems teisės aktams, kurie apima šias socialinės apsaugos sritis:

<...>

c) invalidumo išmokas;

<...>

2. Jei XI priede nenustatyta kitaip¹⁷, [Reglamentas Nr. 883/2004] taikomas bendrosioms ir specialioms socialinės apsaugos sistemoms, nepaisant to, ar jos susijusios su įmokų mokėjimu, bei sistemoms, susijusioms su darbdavio ar laivo savininko įsipareigojimais.

3. [Reglamentas Nr. 883/2004] taip pat taikomas specialioms neįmokinėms išmokoms pinigais, numatytoms 70 straipsnyje.

<...>“

23. 7 straipsnyje, kuriame aptariamas gyvenamosios vietos taisyklių atsisakymas, atspindėtas Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnis ir jame nustatyta, kad „jeigu [Reglamente Nr. 883/2004] nenumatyta kitaip, išmokos pinigais, mokėtinos pagal vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktus arba šį reglamentą, negali būti kaip nors sumažinamos, pakeičiamos, sustabdomos, nutraukiamos ar konfiskuojamos dėl to, kad jų gavėjas arba jo šeimos nariai gyvena ne toje valstybėje narėje, kurioje yra įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą“.

24. 70 straipsnyje (9 skyriaus „Specialios neįmokinės išmokos pinigais“ įvadinis straipsnis) pateikiama išsamesnė Reglamento Nr. 1408/71 10a straipsnio versija. 70 straipsnyje nustatyta:

„1. Šis straipsnis taikomas specialioms neįmokinėms išmokoms pinigais, mokamoms pagal teisės aktus, kurie dėl jų taikymo srities, tikslų ir (arba) teisių įgijimo sąlygų turi ir 3 straipsnio 1 dalyje nurodytą socialinės apsaugos, ir socialinės paramos teisės aktų savybių.

2. Šiame skyriuje „specialios neįmokinės išmokos pinigais“ – išmokos, kurios:

a) yra skirtos teikti:

i) papildomą, pakaitinį arba pagalbinį draudimą nuo rizikos, kurią apima 3 straipsnio 1 dalyje nurodyt[os] socialinės apsaugos sritys, ir garantuoja atitinkamiems asmenims minimalias pragyvenimo pajamas atsižvelgiant į atitinkamos valstybės narės ekonominę ir socialinę padėtį[.]

¹⁶ 45 konstatuojamoji dalis.

¹⁷ Tame priede pateikiamos specialios nuostatos dėl valstybių narių teisės aktų taikymo.

arba

- ii) tik specialią apsaugą neįgaliesiems, glaudžiai susijusią su minėto asmens socialine aplinka atitinkamoje valstybėje narėje,

ir

- b) finansuojamos tik iš privalomųjų mokesčių, skirtų padengti bendrąsias viešąsias išlaidas, o išmokų skyrimo ir skaičiavimo sąlygos nepriklauso nuo išmokos gavėjo įmokų. Tačiau išmokos, skiriamos kaip įmokinės išmokos priedas, vien dėl šios priežasties nelaikomos įmokinėmis,

ir

- c) yra išvardytos X priede.

3. 7 straipsnis ir kiti šios antraštinės dalies skyriai netaikomi išmokoms, nurodytoms šio straipsnio 2 dalyje.

4. 2 dalyje nurodytos išmokos mokamos tik toje valstybėje narėje, kurioje atitinkami asmenys gyvena, pagal jos teisės aktus. Tokias išmokas savo lėšomis moka gyvenamosios vietos įstaiga.“

25. Todėl, nukrypstant nuo 7 straipsnio bendrosios taisyklės, į X priedo sąrašą įtraukta speciali neįmokinė išmoka pinigais pagal Reglamentą Nr. 883/2004 nėra perkeliama, kaip tai buvo numatyta Reglamento Nr. 1408/71 10a straipsnyje.

26. Reglamento Nr. 883/2004 90 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Reglamentas Nr. 1408/71 panaikinamas nuo Reglamento Nr. 883/2004 taikymo dienos, tačiau jis „lieka galioti ir turi teisinę galią“ įgyvendinant „c) <...> susitarimus, kuriuose yra nuoroda į Reglamentą (EEB) Nr. 1408/71, tol, kol tie susitarimai nebus pakeisti atsižvelgiant į šį reglamentą“.

27. Reglamento Nr. 883/2004 X priede išvardijamos įvairios specialios neįmokinės išmokos pinigais, o Nyderlandų atveju pateikiama nuoroda į TW.

28. 2012 m. Taryba, siekdama atnaujinti Sprendimą Nr. 3/80, priėmė Sprendimą 2012/776/ES. Prie to sprendimo buvo pridėtas naujas ES ir Turkijos asociacijos Tarybos sprendimo „dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo nuostatų priėmimo“ projektas¹⁸. Tačiau, kiek man žinoma, Asociacijos taryba nepriėmė to sprendimo projekto. Todėl Sprendimas Nr. 3/80 dar *nėra* iš dalies pakeistas siekiant į jį įtraukti Reglamento Nr. 883/2004 70 straipsniui lygiavertę nuostatą.

Reglamentas (ES) Nr. 1231/2010

29. Reglamentu Nr. 1231/2010 išplečiama pagal Reglamentą Nr. 883/2004 taikytina tvarka taip, kad apimtų trečiųjų šalių piliečius, taip pat jų šeimos narius ir maitintojo netekusius asmenis, jeigu jie teisėtai gyvena valstybės narės teritorijoje ir jų padėtis visais atžvilgiais neapsiriboja viena valstybe nare¹⁹.

¹⁸ 2012 m. gruodžio 6 d. Tarybos sprendimas dėl pozicijos, kurios Europos Sąjungos vardu turi būti laikomasi Asociacijos taryboje, įsteigtoje Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociacijos susitarimu, dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo nuostatų priėmimo (OL L 340, 2012, p. 19).

¹⁹ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo išplečiamas Reglamento (EB) Nr. 883/2004 ir Reglamento (EB) Nr. 987/2009 taikymas trečiųjų šalių piliečiams, kuriems tie reglamentai dar netaikomi tik dėl jų pilietybės, 1 straipsnis (OL L 344, 2010, p. 1).

Nyderlandų teisė

TW

30. Pagal TW asmenys gali gauti papildomą išmoką, siekdami padidinti savo pajamas, kad jos būtų lygios Nyderlanduose mokamam minimaliam darbo užmokesčiui, bet jo neviršytų (toliau – papildoma išmoka). Ta papildoma išmoka skiriama priklausomai nuo to, ar atitinkamam asmeniui taikoma darbuotojo draudimo, pavyzdžiui, nuo darbingumo netekimo, sistema²⁰.

31. 1999 m. gegužės 27 d. *Wet beperking export uitkeringen* (Socialinės apsaugos išmokų perkėlimo apribojimo įstatymas, toliau – *Wet BEU*), įsigaliojusių nuo 2000 m. sausio 1 d., į TW įterptas 4a straipsnis, kuriame nustatyta:

„1. 2 straipsnyje nurodytas asmuo neturi teisės į išmoką laikotarpiu, kuriuo jis negyvena Nyderlanduose.

2. 2 straipsnyje nurodytas asmuo, kuris pagal 1 dalį neturi teisės į išmoką, gali reikalauti išmokos nuo apsigyvenimo Nyderlanduose dienos, jeigu atitinka 2 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse išvardytas sąlygas.“

Remigratiewet

32. *Remigratiewet* (Grįžtamosios migracijos įstatymas), *inter alia*, numatyta finansinė parama, kuri teikiama tam tikrų kategorijų asmenims, kurie nori išvykti iš Nyderlandų ir persikelti į savo kilmės šalį. To įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmenys, kurie iš Nyderlandų išvyko, kad sugrįžtų į savo kilmės šalį, per vienus metus nuo dienos, kurią jie įsikūrė savo paskirties šalyje, gali sugrįžti į Nyderlandus.

Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudiciniai klausimai

33. M. Çoban gimė 1951 m. vasario 20 d., jis yra Turkijos pilietis, pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnį teisėtai priklausantis Nyderlandų darbo rinkai. Iki 2006 m. rugsėjo 11 d. jis dirbo tolimųjų reisų vairuotoju, o nuo minėtos dienos dėl ligos nustojo dirbti. 2006 m. gruodžio 18 d. jis gavo ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES.

34. 2008 m. rugsėjo 8 d. jam paskirta išmoka pagal *Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen* (Įstatymas dėl darbo ir pajamų atsižvelgiant į darbingumą), kurios dydis, atsižvelgiant į nacionalinę skalę, apskaičiuotas remiantis 45–55 proc. sumažėjusiu darbingumu. Siekiant užtikrinti, kad M. Çoban gautų minimalų darbo užmokestį Nyderlanduose atitinkančias pajamas, nuo 2012 m. sausio mėn. jam pagal TW taip pat buvo paskirta papildoma 940,25 EUR (bruto) mėnesinė išmoka. Nagrinėjamu laikotarpiu pagal TW 4a straipsnį tokią išmoką asmuo galėjo gauti tik jeigu gyveno Nyderlanduose.

35. 2014 m. vasario 10 d. M. Çoban informavo *Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen* (Darbuotojų socialinio draudimo instituto administracinė taryba, toliau – *Uwv*) apie tai, kad nuo 2014 m. balandžio 1 d. jis ketina persikelti gyventi į Turkiją. 2014 m. vasario 12 d. sprendimu *Uwv* nutraukė papildomos išmokos pagal TW mokėjimą M. Çoban ir tai buvo padaryta nuo jo išvykimo dienos. M. Çoban to sprendimo neapskundė, todėl jis įsigaliojo.

²⁰ TW 1 straipsnio 1 dalies d punktas. TW yra grindžiamas *Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering* (Nedarbingumo draudimo įstatymas, toliau – WAO), o šis buvo nagrinėjamas 2011 m. gegužės 26 d. Sprendime *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346 (toliau – *Akdas*) ir 2015 m. sausio 14 d. Sprendime *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2015:8 (toliau – *Demirci*).

36. Planuodamas grįžti į Turkiją, M. Çoban kreipėsi dėl tam tikrų grįžtamosios migracijos išmokų ir jos jam buvo išmokėtos. Į Turkiją jis persikėlė 2014 m. kovo 18 d. Tuo metu jis vis dar turėjo ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES.

37. 2014 m. liepos 9 d. M. Çoban, būdamas Turkijoje, pakartotinai paprašė skirti papildomą išmoką pagal TW. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą nėra visiškai aišku, ar tai buvo „naujas“ prašymas dėl tos išmokos, ar prašymas pripažinti jo įgytą teisę į išmoką ir atkurti išmokos mokėjimą²¹. 2014 m. rugpjūčio 1 d. sprendimu *Uwv* šį prašymą atmetė. 2014 m. spalio 20 d. *Uwv* patvirtino tą sprendimą remdamasi tuo, kad M. Çoban nebeturėjo teisės gauti papildomą išmoką: jis negyveno Nyderlanduose, todėl neatitiko TW 4a straipsnyje nustatytos gyvenamosios vietos sąlygos.

38. *Rechtbank Amsterdam* (apylinkės teismas, Amsterdamas) atmetė M. Çoban skundą dėl *Uwv* sprendimo.

39. M. Çoban apskundė tą sprendimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Teismas pažymi, kad M. Çoban išvyko iš Nyderlandų savo noru ir būtent tuo metu, kai gyvenamosios vietos reikalavimas pagal TW 4a straipsnį jau buvo nustatytas. Tuo metu, kai M. Çoban, būdamas Turkijoje, pateikė prašymą dėl papildomos išmokos, ir tuo metu, kai buvo atsisakyta tą išmoką skirti, jis, pasinaudodamas savo leidimu gyventi ES, vis tiek būtų galėjęs sugrįžti į Nyderlandus²². Atsižvelgiant į tai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kilo abejonių dėl to, kaip dabartinę Teisingumo Teismo jurisprudenciją reikėtų taikyti M. Çoban²³. Todėl jis pateikė tokius prejudicinius klausimus:

„Ar Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalis, atsižvelgiant į Papildomo protokolo 59 straipsnį, turi būti aiškinama taip, kad jai prieštarauja tokios valstybės narės teisės nuostatos kaip [TW] 4a straipsnis, pagal kurias skirtos papildomos išmokos mokėjimas nutraukiamas, jeigu jos gavėjas persikelia gyventi į Turkiją, net jeigu jis iš tos valstybės narės teritorijos išvyksta savo iniciatyva? Ar svarbu tai, kad suinteresuotasis asmuo išvykimo momentu pagal [EEB ir Turkijos] asociacijos teisės aktus nebeturi teisės gyventi šalyje, tačiau turi ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES? Ar svarbu tai, kad suinteresuotasis asmuo pagal nacionalines taisykles per vienus metus po išvykimo turi galimybę grįžti ir atgauti teisę į papildomą išmoką ir kad ši galimybė suteikiama tol, kol jis turi ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES?“

40. Rašytines pastabas pateikė *Uwv*, Nyderlandų vyriausybė ir Europos Komisija. Per 2018 m. spalio 3 d. vykusį teismo posėdį žodines pastabas pateikė M. Çoban, *Uwv*, Nyderlandų vyriausybė ir Komisija.

Pirminės pastabos

41. Papildoma išmoka pagal TW yra speciali neįmokinė išmoka pinigais, kaip apibrėžta Reglamento Nr. 883/2004 70 straipsnyje, ir yra nustatyta to reglamento X priede. Todėl, priešingai, nei nustatyta reglamento 7 straipsnyje įtvirtintoje bendrojoje taisyklėje, tai yra neperkeliama išmoka, kaip tai suprantama pagal tą reglamentą. Taigi Reglamente Nr. 883/2004 išlaikoma galimybė neperkelti TW numatytų išmokų, ji pirmiausia buvo įtvirtinta Reglamento Nr. 1408/71 10a straipsnyje ir IIa priede. Tokia sistema taip pat galioja trečiųjų šalių piliečiams ir jų šeimos nariams, kurie ES gyvena pagal Reglamento Nr. 1231/2010 1 straipsnį²⁴.

21 Žr. šios išvados 60 ir paskesnius punktus.

22 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad pagal EEB ir Turkijos asociacijos teisės aktus M. Çoban prarado turėtą teisę gyventi Nyderlanduose, kai galutinai pasitraukė iš tos valstybės narės darbo rinkos, tačiau pagal Grįžtamosios migracijos įstatymą jis vis dar galėjo per vienus metus sugrįžti į Nyderlandus.

23 Būtent sprendimus *Akdas* ir *Demirci*.

24 Žr. šios išvados 18, 23, 26 ir 27 punktus.

42. Konkrečias su specialiomis neįmokinėmis išmokomis pinigais susijusias taisykles lemia tai, jog Teisingumo Teismas anksčiau yra pripažinęs, kad su socialine aplinka glaudžiai susijusioms išmokoms galėtų būti taikoma gyvenimo valstybėje narėje, kurioje yra kompetentinga įstaiga, sąlyga²⁵. Generalinio advokato P. Léger išvadoje, kuri buvo pateikta byloje *Snares* ir kuria su dėkingumu remiuosi, pateikiama išsami reglamento pakeitimų motyvų ir tokių pakeitimų sukeltų pokyčių analizė²⁶.

43. Sprendime Nr. 3/80 pateiktos nuorodos į Reglamentą Nr. 1408/71 nebuvo atnaujintos arba pakeistos. Tai visų pirma pasakytina apie Sprendimo Nr. 3/80 1 straipsnio a punktą, kuriame, pateikiant nuorodą į tą reglamentą, apibrėžiamos įvairios sąvokos, tarp jų išmokų sąvoka. Todėl, remiantis Reglamento Nr. 883/2004 90 straipsnio 1 dalimi, Sprendimas Nr. 3/80 toliau turėtų būti aiškinamas pateikiant nuorodą į Reglamentą Nr. 1408/71²⁷. Be to, labai svarbu, kad Sprendime Nr. 3/80 nėra nuostatų, lygiaverčių Reglamento Nr. 1408/71 4 straipsnio 2a daliai ir 10a straipsniui, taip pat Reglamento Nr. 883/2004 3 straipsnio 3 daliai ir 70 straipsniui, kuriose būtų pateikiama aiški nuoroda į socialines neįmokines išmokas pinigais, kurios dėl to patektų į reglamento taikymo sritį, o paskui, taikant bendrosios taisyklės išimtį, tokios išmokos taptų neperkeliamos. Sprendime Nr. 3/80 pateikiama tik bendra taisyklė, kad jame nustatytos išmokos yra perkeliamos.

44. Galiausiai pažymiu, kad Teisingumo Teismas jau nusprendė, kad Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalis yra tiesioginio veikimo, todėl Turkijos piliečiai, kuriems ji taikoma, turi teisę ja tiesiogiai remtis valstybių narių teismuose, kai prašo netaikyti jai priešingų vidaus teisės nuostatų. Remiantis 6 straipsnio 1 dalies formuluote, ja aiškiai, tiksliai ir besąlygiškai valstybėms narėms draudžiama sumažinti, pakeisti, sustabdyti, nutraukti išmokų mokėjimą ar išieškoti jas dėl to, kad teisę į jas turintis asmuo gyvena Turkijoje ar kitoje valstybėje narėje²⁸.

Vertinimas

45. Ar Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalies pirma pastraipa, net jei ji siejama su Papildomo protokolo 59 straipsniu, turi būti aiškinama kaip draudžianti nacionalinės teisės aktų nuostatas, pagal kurias nutraukiamas papildomos išmokos, kaip antai mokamos pagal TW, mokėjimas, jeigu jos gavėjas savanoriškai persikelia gyventi į Turkiją, tačiau turi ilgalaikį leidimą gyventi ES, kuriuo jam suteikiama teisė grįžti į Nyderlandus ir vėl gauti tą išmoką?

Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalyje nustatyto draudimo taikymo sritis

46. Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalies tikslas – palaipsniui stiprinti darbuotojų Turkijos piliečių, esančių priimančiojoje valstybėje narėje, padėtį. Šiuo aspektu jis papildoma Sprendimą Nr. 1/80, kuriuo iš esmės siekiama šiuos darbuotojus palaipsniui integruoti į priimančiosios valstybės narės darbo rinką²⁹.

47. Sprendimo Nr. 3/80 taikymo asmenims sritis apima darbuotojus, kurie turi Turkijos pilietybę ir kuriems yra arba buvo taikomi vienos iš valstybių narių teisės aktai³⁰. Teisingumo Teismas sprendime *Akdas ir kt.* jau konstatavo, kad ši taikymo sritis apima darbuotojus Turkijos piliečius, kurie „šiuo metu gyven[a] Turkijoje“ ir gauna „invalidumo išmokas pagal valstybės narės teisės aktus“³¹. Akivaizdu, kad M. Çoban patenka į Sprendimo Nr. 3/80, taigi ir jo 6 straipsnio 1 dalies taikymo asmenims sritį.

25 Žr. 1988 m. rugsėjo 27 d. Sprendimo *Lenoir*, 313/86, EU:C:1988:452, 16 punktą, kuris patvirtintas 1997 m. lapkričio 4 d. Sprendimo *Snares*, C-20/96, EU:C:1997:518, 42 ir 43 punktuose.

26 Žr. išvados, pateiktos byloje *Snares*, C-20/96, EU:C:1997:227, 11–20 punktus.

27 Žr. šios išvados 26 punktą.

28 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346, 67–73 punktai.

29 2015 m. sausio 14 d. Sprendimo *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2015:8, 48 ir 49 punktai.

30 Sprendimo Nr. 3/80 2 straipsnis.

31 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimo, C-485/07, EU:C:2011:346, 79 punktą.

48. Dabar norėčiau aptarti tos nuostatos materialinę taikymo sritį.

49. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pagrindinės išmokos, susijusios su M. Çoban darbingumo netekimu, mokėjimas nebuvo nutrauktas. Tik buvo atsisakyta mokėti papildomą išmoką, kurią jis anksčiau gavo pagal TW ir kurios paskirtis buvo padidinti jo pajamas iki tokio lygio, kad jos atitiktų Nyderlanduose mokamą minimalų darbo užmokestį.

50. Ar papildoma išmoka pagal TW yra „invalidumo išmoka“, kaip ji apibrėžta Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalyje?

51. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas laikosi nuomonės, kad papildoma išmoka yra invalidumo išmoka, kaip ji suprantama pagal tą nuostatą. Tiesą sakant, Teisingumo Teismo sprendimai bylose *Akdas* ir *Demirci*, kuriuose buvo aiškinama Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalis, buvo susiję būtent su ta pačia išmoka³².

52. Prisipažinsiu, nesu įsitikinusi, kad papildoma išmoka pagal TW faktiškai patenka į Sprendimo Nr. 3/80 taikymo sritį.

53. Pirma, primenu, kad specialios neįmokinės išmokos pinigais į Reglamento Nr. 1408/71 taikymo sritį buvo įtrauktos Reglamentu Nr. 1247/92 padarytais pakeitimais. Tie pakeitimai buvo susiję su 4 straipsnio 2a dalies a punktu (pagal jį specialios neįmokinės išmokos pinigais aiškiai įtraukiamos į Reglamento Nr. 1408/71 taikymo sritį ir apibūdinamos kaip išmokos, kuriomis siekiama „teikti papildomą, pakeičiantį ar pagalbinį draudimą“) ir su 10a straipsniu (taisyklė dėl specialių neįmokinių išmokų pinigais neperkeliamumo). Tačiau Sprendime Nr. 3/80 nebuvo padaryta lygiaverčių pakeitimų, kad į jo taikymo sritį būtų įtrauktos specialios neįmokinės išmokos pinigais.

54. Antra, Sprendimo Nr. 3/80 4 straipsnyje apibrėžiami tame sprendime aptariamai klausimai, o 4 straipsnio 1 dalies b punkte paaiškinama, kad invalidumo išmokos apima „tas [išmokas], kurios skirtos darbingumui išsaugoti ar atgauti“. Tačiau būtent tai nėra papildomos išmokos pagal TW paskirtis. Ji neturi nieko bendro su darbingumo atkūrimu. Šia išmoka padidinamas gavėjo *pajamų lygis*.

55. Trečia, Sprendimo Nr. 3/80 4 straipsnio 4 dalyje aiškiai nurodyta, kad sprendimas „netaikomas socialinei paramai“; vis dėlto specialios neįmokinės išmokos pinigais, kaip papildomos išmokos (ji skiriasi nuo pačios invalidumo išmokos) pagal TW, paskirtis bent jau iš dalies yra socialinė.

56. Galima būtų manyti, kad šie aspektai apskritai trukdo specialią neįmokinę išmoką pinigais priskirti prie Sprendimo Nr. 3/80 taikymo srities. Tačiau kadangi Teisingumo Teismas sprendimuose *Akdas* ir *Demirci* jau konstatavo, kad tokia pati pagal TW mokama išmoka patenka į Sprendimo Nr. 3/80 taikymo sritį, atlikdama tolesnį įvertinimą, remsiuosi prielaida, kad tai iš tikrųjų yra „invalidumo išmoka“, kaip ji suprantama pagal Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalį³³.

57. Ar prašymas dėl papildomos išmokos pagal TW, kuriai taikoma Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalis, kai jis pateikiamas persikėlus į Turkiją, laikytinas nauju prašymu dėl išmokos, ar prašymu atkurti išmokos mokėjimą?

³² 2015 m. sausio 14 d. Sprendimo *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2015:8, 38 ir 39 punktai ir 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346, 47 ir 48 punktai. Sprendime *Akdas ir kt.* (54 punktas) Teisingumo Teismas cituoja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomonę, kad pagal TW mokama papildoma išmoka, kurios skyrimas nepriklauso nuo individualaus asmeninių pareiškėjo poreikių vertinimo, turi būti laikoma invalidumo išmoka, kaip ji suprantama pagal Sprendimo Nr. 3/80 4 straipsnio 1 dalies b punktą, ir kad ji patenka į to sprendimo materialinę taikymo sritį.

³³ 2011 m. gegužės 26 d. Sprendime *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346 (77 punktas) Teisingumo Teismas konstatuoja, kad „šalis pripažįsta“, jog išmoka, kaip antai papildoma išmoka, mokama pagal TW, patenka į Sprendimo Nr. 3/80 4 straipsnio 1 dalies b punktą, todėl jai taikomas to sprendimo 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas draudimas. Tikriausiai dėl šios priežasties nei generalinis advokatas, nei Teisingumo Teismas byloje *Demirci* (2015 m. sausio 14 d. Sprendimas, C-171/13, EU:C:2015:8) to klausimo neaptarė.

58. Iš Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalies aiškiai matyti, kad išmokoms, kurios patenka į šios nuostatos materialinę taikymo sritį ir į kurias teisė „įgyta“ pagal vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktus“ (išskirta mano), negali būti „kaip nors sumažinamos, pakeičiamos, sustabdomas ir nutraukiamas jų mokėjimas ar išieškamos vien dėl to“, kad išmokos gavėjas gyvena Turkijoje arba kitos valstybės narės teritorijoje.

59. Be to, Papildomo protokolo 39 straipsnio 4 dalyje (ji yra Sprendimo Nr. 3/80 teisinis pagrindas)³⁴ pateikiama nuoroda tik į galimybę „pervesti į Turkiją <...> invalidumo pašalpas, gautas pagal <...> patvirtintas priemones“ (išskirta mano).

60. Galima logiškai teigti, kad prašymui *atkurti* anksčiau įgytą teisę į išmoką būtų taikoma Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalis, tačiau to nebūtų galima pasakyti apie naują prašymą, kuriuo siekiama *nustatyti* teisę į išmoką. Būtent nacionalinis teismas turi galutinai nustatyti faktą, susijusį su tuo, kuriai iš šių dviejų prašymų kategorijų priklauso M. Çoban 2014 m. liepos 9 d. iš Turkijos pateiktas prašymas. Dar tik priduriu tai, kad prašymas dėl *išmokos mokėjimo atkūrimo* būtinai turi patekti į Sprendimo Nr. 3/80 taikymo sritį tiek, kiek išmokos mokėjimo atkūrimas yra priemonė, kuria aiškiai ginamos teisės dėl neteisėto išmokos mokėjimo nutraukimo.

61. Vis dėlto reikia aptarti dar vieną problemą. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą aiškiai nurodyta, kad M. Çoban iš tikrųjų gavo papildomą išmoką pagal TW nuo 2012 m. sausio mėn. iki to laiko, kai 2014 m. vasario 12 d. sprendimu išmokos mokėjimas nutrauktas nuo 2014 m. balandžio 1 d. (t. y. nuo tos dienos, kai M. Çoban informavo *Uwv*, kad jis persikelia į Turkiją). M. Çoban to sprendimo neapskundė, todėl jis įsigaliojo.

62. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vis tiek mano, kad, atsižvelgiant į tai, jog M. Çoban dabartinį reikalavimą galima suprasti kaip prašymą *atkurti* jam pagal TW skirtos papildomos išmokos mokėjimą, jis remiasi savo *įgyta teise* į tą išmoką (ir iš esmės prašo *Uwv* persvarstyti 2014 m. vasario 12 d. sprendimą, kuriuo nutraukiamas tos išmokos mokėjimas)³⁵. Kita vertus, būtent nacionalinis teismas pagal nacionalinę teisę turi nuspręsti, ar tai, kad M. Çoban neapskundė 2014 m. vasario 12 d. *Uwv* sprendimo, yra kliūtis manyti, kad šis jo ieškinys yra susijęs su reikalavimu dėl įgytos teisės gauti išmoką. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pagal nacionalinę teisę tai nėra kliūtis ir kad M. Çoban iš tikrųjų galėjo taip pagrįsti savo reikalavimą.

63. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad M. Çoban bylos aplinkybės patenka į Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalyje nustatyto draudimo taikymo sritį.

64. Dabar pereisiu prie likusių (svarbių) klausimų, kuriuos Teisingumo Teismas turės išnagrinėti. Ar M. Çoban tiesioginio veikimo teisė, kuri grindžiama Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalimi, apribojama dėl dviejų aplinkybių, t. y. kad jis turėjo ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES ir kad jis į Turkiją persikėlė savanoriškai? Ir ar Papildomo protokolo 59 straipsnio taikymas reiškia, kad ta teisė yra panaikinama?

65. Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, pirmiausia būtina atidžiai išnagrinėti du skirtingus Teisingumo Teismo sprendimus, priimtus bylose *Akdas* ir *Demirci*.

³⁴ Žr. Papildomo protokolo 39 straipsnio 1 dalį ir Sprendimo Nr. 3/80 preambulę.

³⁵ Tas pareiškimas (jis pateiktas šioje byloje pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą 5 punkte) pakartojamas to paties teismo vėliau pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje C-257/18 *Güler* (dar neišnagrinėta) 4.4 punkte. Tiesą sakant, šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į tai, kad M. Çoban turi įgytą teisę į papildomą išmoką, „o byloje *Güler* tuo abejojama“ ir tai yra vienas iš motyvų, kodėl jis Teisingumo Teismui pagal SESV 267 straipsnį pateikė dar vieną prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

Sprendimai Akdas ir Demirci

66. Byloje *Akdas* visi pareiškėjai buvo Turkijos piliečiai, kurie prarado darbingumą ir, vis dar gyvendami Nyderlanduose, pateikė prašymus mokėti invalidumo išmoką pagal WAO ir papildomą išmoką pagal TW, atsižvelgiant į iki 2000 m. galiojusią jo redakciją. Šie prašymai buvo patenkinti. Jie grįžo į Turkiją, kad būtų arčiau savo šeimų, ir toliau gavo šias dvi išmokas pagal Papildomo protokolo 39 straipsnio 4 dalį. Tačiau 2000 m. sausio 1 d. įsigaliojus iš dalies pakeistos redakcijos TW, kompetentingos nacionalinės institucijos laipsniškai nutraukė papildomos išmokos pagal TW mokėjimą.

67. Teisingumo Teismas nagrinėjo, kaip 10a straipsnis buvo įtrauktas į Reglamentą Nr. 1408/71, taip pat nagrinėjo vėlesnes perkelti specialias neįmokines išmokas pinigais draudžiančias nuostatas, pavyzdžiui, pagal TW mokamas papildomas išmokas³⁶. Vėliau Teisingumo Teismas priėjo prie išvados, kad leidimas pareiškėjams toliau gauti tą išmoką *nebuvo* nesuderinamas su Papildomo protokolo 59 straipsniu.

68. Pirma, Papildomo protokolo 39 straipsnio 4 dalyje aiškiai numatyta galimybė perkelti išmokas (o Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalyje ta nuostata tinkamai atkartojama). Antra, kadangi pareiškėjai buvo darbuotojai Turkijos piliečiai, jiems buvo taikomas Sprendimo Nr. 3/80 2 straipsnis. Trečia, jeigu Reglamente Nr. 1408/71 nustatytos specialių neįmokinių išmokų pinigais taisyklės būtų taikomos pagal Sprendimą Nr. 3/80, tai reikštų, kad tas sprendimas *pakeičiamas*, o įgaliojimus jį pakeisti pagal Asociacijos susitarimo 8 ir 22 straipsnius turi tik Asociacijos taryba. Ketvirta, pareiškėjų padėties palyginimas su ES piliečių padėtimi nėra naudingas, nes pastarieji turėjo teisę keliauti ir gyventi valstybių narių teritorijoje ir pirmiausia naudotis ne tik laisve išvykti iš valstybės narės, bet ir į ją grįžti³⁷.

69. Priešingai, Sprendime *Demirci* Teisingumo Teismas konstatavo, kad M. S. Demirci ir jo bendradarbiai *negalėjo* remtis Sprendimu Nr. 3/80, siekdami prieštarauti nacionalinės teisės akte nustatytam gyvenamosios vietos reikalavimui, kurio laikytis buvo būtina norint gauti papildomą išmoką pagal TW.

70. Toje byloje visi pareiškėjai turėjo dvigubą pilietybę – Turkijos ir Nyderlandų. Kaip ir H. Akdas ir jo bendradarbiai, jie tapo nedarbingi ir todėl negalėjo dirbti. Jiems taip pat buvo skirta pagrindinė invalidumo išmoka pagal WAO ir papildoma išmoka pagal TW, atsižvelgiant į iki 2000 m. galiojusią jo redakciją. Jie taip pat grįžo į Turkiją, kad būtų arčiau savo šeimų, ir toliau gavo šias dvi išmokas pagal Papildomo protokolo 39 straipsnio 4 dalį. Tačiau 2000 m. sausio 1 d. įsigaliojus iš dalies pakeistos redakcijos TW, kompetentingos nacionalinės institucijos panašiai nusprendė laipsniškai nutraukti jiems papildomos išmokos pagal TW mokėjimą. Jie šiuos sprendimus užginčijo.

71. Atskirdamas *Akdas* aplinkybes, Teisingumo Teismas nurodė, kad faktas, jog M. S. Demirci ir jo bendradarbiai, būdami darbuotojai Turkijos piliečiai, įgijo priimančiosios valstybės narės pilietybę, lėmė tai, kad „jie, atsižvelgiant į EEB ir Turkijos asociacijos sistemos tikslus, atsid[ūrė] ypatingoje situacijoje“. Priimančiosios valstybės narės pilietybės įgijimas iš esmės reiškia aukščiausią darbuotojo Turkijos piliečio integracijos priimančiojoje valstybėje narėje lygį. Dėl tos antros pilietybės įgijimo kilo teisinių pasekmių, susijusių ne tik su šios pilietybės, bet ir atitinkamai Sąjungos pilietybės turėjimu, ypač kiek tai susiję su teise gyventi ir laisvai judėti valstybėse narėse. Todėl buvo „nepateisinama tai, kad Turkijos piliečio, kurio teisinė situacija neišvengiamai pasikeitė priimančiosios valstybės narės pilietybės įgijimo momentu, minėta valstybė tokios išmokos, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, mokėjimo tikslu nevertintų vien tik kaip savo valstybės piliečio“³⁸.

36 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346, 84–87 punktai.

37 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346, 88–95 punktai.

38 2015 m. sausio 14 d. Sprendimo *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2015:8, 53–57 punktai.

72. Teisingumo Teismas manė, kad jeigu M. S. Demirci ir jo bendradarbiai galėtų toliau gauti papildomą išmoką pagal TW, jiems būtų taikomos dvejopos, nepagrįstai skirtingos sąlygos. Kadangi jie turėjo Nyderlandų pilietybę, jiems būtų taikomos palankesnės sąlygos, palyginti su darbuotojais, kurie turėjo tik Turkijos pilietybę ir nebesinaudojo teise gyventi Nyderlanduose, nes nepriklausė teisėtai tos valstybės darbo rinkai. Jie taip pat būtų palankiau vertinami nei priimančiosios valstybės narės ar kitos valstybės narės piliečiai, kuriems, be abejojimo, taikoma palankesnė gyvenimo ir judėjimo Sąjungos teritorijoje tvarka, tačiau kurie turėjo įvykdyti gyvenamosios vietos Nyderlandų Karalystės teritorijoje sąlygą tam, kad jiems būtų mokama papildoma išmoka. Tokio rezultato nebuvo galima pasiekti dėl to, kas yra nustatyta Papildomo protokolo 59 straipsnyje.

Papildomo protokolo 59 straipsnis

73. EEB ir Turkijos asociacijos teisės aktų hierarchijoje Papildomas protokolas yra pirminė teisė (Papildomo protokolo 62 straipsnis). Todėl Asociacijos tarybos, kuri įgyvendina deleguotuosius įgaliojimus, priimti sprendimai turi būti aiškinami taip, kad atitiktų juose nustatytą „palankesnių sąlygų nesudarymo“ taisyklę. Kitose išvadose teigiau, kad Papildomo protokolo 59 straipsnyje atspindėtas principas, kad narystė Europos Sąjungoje yra pats giliausias ir ypatingiausias santykis, kurį valstybė gali turėti, ir kad todėl bet koks kitas trečiosios šalies ir Europos Sąjungos santykis neabejotinai turi būti mažiau privileijuotas³⁹.

74. Kaip aiškiai matyti iš jo formuluotės, Papildomo protokolo 59 straipsnis yra susijęs su valstybių narių ir Turkijos teisėmis ir pareigomis. Jame aiškiai neaptiriamos piliečių teisės ir pareigos. Atsižvelgiant į tai, neabejotina, kad 59 straipsnis gali būti ir yra naudojamas kaip aiškinimo principas, kurį taikydamas Teisingumo Teismas nagrinėja palyginamuosius objektus ir prieina prie išvados, pagal kurią palankiau galima aiškinti žemesnės galios teisės akto (pavyzdžiui, Sprendimo Nr. 3/80) tekstą, palyginti su kito teisės akto tekstu. Su 59 straipsnio taikymu susijusioje jurisprudencijoje patvirtinama šio straipsnio svarba tuo atveju, jei gali būti naudinga palyginti dvi situacijas, susijusias su ES ir Turkijos piliečiais. Todėl Teisingumo Teismas ne kartą konstatavo, kad, atsižvelgiant į laisvą darbuotojų judėjimą ir Sprendimą Nr. 1/80, Papildomo protokolo 59 straipsniu Turkijos piliečius draudžiama vertinti palankiau nei ES piliečius⁴⁰. Tačiau Teisingumo Teismas darbuotojų Turkijos piliečių šeimos narių, kuriems pagal Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį suteikiamos teisės, situaciją ne kartą atsisakė lyginti su ES piliečių šeimos narių situacija, nes (išnagrinėjęs atitinkamas teisinės situacijas) Teisingumo Teismas nustatė, kad jų palyginimas negalėjo būti naudingas atsižvelgiant į didelius tokių šeimos narių skirtumus⁴¹.

75. Todėl visiškai pritariu savo kolegos generalinio advokato N. Wahl analizei, kurią jis atliko išvadoje, pateiktoje byloje *Demirci*: „Kaip matyti iš Teisingumo Teismo argumentų sprendime *Akdas*, Papildomo protokolo 59 straipsnis taikomas kaip „paskutinė priemonė“ siekiant užtikrinti, kad, aiškinant EEB ir Turkijos asociacijos susitarimo nuostatas, ES piliečiams nebūtų nepagrįstai taikomos ne tokios palankios sąlygos nei Turkijos piliečiams. Tačiau 59 straipsnis nėra prioritetinga nediskriminavimo nuostata, kurią ES piliečiai galėtų taikyti visais atvejais, kai pagal EEB ir Turkijos asociacijos susitarimą Turkijos piliečiams suteikiamos teisės, kurių ES piliečiai neturi⁴².“

76. Ar M. Çoban situacija tinkamai prilyginama pareiškėjų situacijai byloje *Akdas* arba pareiškėjų situacijai byloje *Demirci*?

39 Žr. mano išvados, pateiktos byloje *Yön*, C-123/17, EU:C:2018:267, 89 ir 90 punktus.

40 Žr., *inter alia*, 2010 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Komisija / Nyderlandai*, C-92/07, EU:C:2010:228, 62 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

41 Žr., *inter alia*, 2007 m. liepos 18 d. Sprendimo *Derin*, C-325/05, EU:C:2007:442, 58–69 punktus, ypač 68 punktą, ir 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Bozkurt*, C-303/08, EU:C:2010:800, 45 punktą. Lygiai taip pat žr. mano išvados, pateiktos byloje *Pehlivan*, C-484/07, EU:C:2010:410, 63 punktą: būtina susidaryti bendrą vaizdą.

42 Žr. generalinio advokato N. Wahl išvados, pateiktos byloje *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2014:2073, 43 punktą.

77. Kaip naudingai nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas⁴³, M. Çoban savo teisę gyventi Nyderlanduose pagal Asociacijos susitarimą prarado tuo metu, kai galutinai paliko darbo rinką⁴⁴. 2006 m. rugsėjo 11 d. dėl ligos jis nustojo dirbti. Tačiau 2006 m. gruodžio 18 d. jis gavo ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES ir turėjo tą leidimą tuo metu, kai nusprendė nuo 2014 m. balandžio 1 d. persikelti į Turkiją. Pagal Grįžtamosios migracijos įstatymą jis turėjo teisę ne vėliau kaip per vienus metus nuo persikėlimo persigalvoti ir grįžti į Nyderlandus.

78. Toliau atlikdama analizę nagrinėsiu tik teises, kurios tokį leidimą turinčiam asmeniui suteikiamos pagal ES teisę, ir tokių teisių apribojimus. Nežinau, ar M. Çoban išduotame leidime jam pagal nacionalinę teisę suteikiamos kokios nors papildomos teisės; manau, kad tai bet kuriuo atveju nesvarbu. Šioje byloje svarbu tai, ar, atsižvelgiant į M. Çoban *pagal ES teisę* suteikiamas teises, jo padėtis gali (arba negali) būti tinkamai palyginama su Nyderlandų piliečio ir (arba) kito ES piliečio padėtimi. Jeigu tas palyginimas būtų legitimus, tuomet jo, kaip ir dvigubą Turkijos ir Nyderlandų pilietybę turinčių pareiškėjų byloje *Demirci*, teisė gauti išmoką pagal TW (ja priešingu atveju jis galėtų remtis) panaikinama Papildomo protokolo 59 straipsniu.

79. Pirmiausia trumpai išnagrinėsiu savanoriško ir nesavanoriško persikėlimo klausimą, o paskui pereisiu prie klausimo, ar ilgalaikio leidimo gyventi ES turėtojo padėtis turi būti prilyginama Nyderlandų ir (arba) kito ES piliečio padėčiai.

80. Sprendime Nr. 3/80 nedaroma jokie skirtumo tarp skirtingų motyvų, kuriais remdamasis Turkijos pilietybę turintis darbuotojas, kuriam, be kita ko, yra arba buvo taikomi vienos ar daugiau valstybių narių teisės aktai, galėtų norėti persikelti į Turkiją arba, tiesą sakant, į kitą valstybę narę⁴⁵. Sprendimu siekiama užtikrinti, kad darbuotojas Turkijos pilietis, ES gyvenantis jo šeimos nariai ir maitintojo netekę asmenys, nepriklausomai nuo susijusių aplinkybių, galėtų toliau naudotis socialine apsauga, prie kurios tas darbuotojas Turkijos pilietis prisidėjo mokėdamas įmokas savo profesinio gyvenimo metu. Išskyrus atvejus, kai nustatyta kitaip (ir šiuo atveju Sprendime Nr. 3/80 nėra jokios susijusios „kitos“ arba „specialios“ nuostatos), darbuotojams Turkijos piliečiams „pagal bet kurios valstybės narės teisės aktus priklauso tos pačios prievolės ir jie naudojami tomis pačiomis teisėmis į išmokas kaip ir tos valstybės piliečiai“ (3 straipsnio 1 dalis).

81. 6 straipsnio 1 dalyje aiškiai numatyta galimybė, kad asmuo, kuriam taikomas šis sprendimas (kaip nustatyta 2 straipsnyje) ir kuris gauna tris nurodytas išmokas, į kurias įgyta teisė („invalidumo, senatvės ar maitintojo netekimo išmokos pinigais, pensijos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų“), gali norėti arba gali būti priverstas išvykti. Tokias išmokas gaunantys asmenys yra būtent asmenys, kurie gali būti nedarbingi arba nesugebėti savimi pasirūpinti be kitų pagalbos. Todėl 6 straipsnio 1 dalyje aiškiai nustatyta, kad tos išmokos, kurios jiems, akivaizdu, bus reikalingos persikėlus, „negali būti kaip nors sumažinamos, pakeičiamos, sustabdomas ir nutraukiamas jų mokėjimas ar išieškomos vien dėl to, kad jų gavėjas gyvena Turkijoje ar kitos valstybės narės teritorijoje nei ta, kurioje yra įstaiga, atsakinga už išmokų mokėjimą“.

82. Kitaip tariant, persikėlimas kitur *negali* reikšti išmokos praradimo. Darytina savaime suprantama išvada, kad Sprendime Nr. 3/80 numatyti patys įvairiausi persikėlimo scenarijai; būtent todėl persikėlimo priežastis nėra svarbi. Kaip pavyzdį pateiksiu scenarijų (jis nėra neįtikimas). Tarkime, kad atitinkamas darbuotojas išėjo į pensiją, sensta ir jo sveikata silpnėja. Deja, jis yra našlys ir niekas valstybėje narėje, kurioje jis gyvena, negali jam padėti savimi pasirūpinti. Jo šeima ir artimieji yra Turkijoje, o kaimyninėje valstybėje narėje taip pat gyvena jo dukra su savo šeima. Jis gali nuspręsti likti dabartinėje valstybėje narėje, kurioje liks atsiskyręs ir nesulauks pagalbos. Jis gali nuspręsti

43 Žr. šios išvados 38 punktą ir pateikto prejudicinio klausimo tekstą.

44 Žr. šios išvados 9 punktą.

45 Žr. 2 straipsnį (asmenys, kuriems taikomas šis sprendimas), siejamą su 6 straipsniu (gyvenamosios vietos sąlygų atsisakymas). Asmenys, kuriems taikomas 2 straipsnis, taip pat apima vienoje iš valstybių narių teritorijų gyvenančius tokių darbuotojų šeimos narius ir maitintojo netekusius asmenis.

apsigyventi pas savo dukterį ir jos šeimą. Jis gali nuspręsti grįžti į Turkiją. Man atrodo, kad būtų dirbtina ir neįmanoma teigti, kad, jeigu jis nuspręstų persikelti į tą kitą valstybę narę arba Turkiją (2 ir 3 galimybės), dėl to sprendimo „savanoriško“ pobūdžio jam nebūtų taikomas Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnis arba, tiesą sakant, visas Sprendimas Nr. 3/80. 6 straipsnio 1 dalis negali būti vertinama iš šios perspektyvos.

83. Todėl darau išvadą, kad, nors Teisingumo Teismas savanorišką ES piliečio laisvo judėjimo teisių įgyvendinimą įvardijo kaip Sprendimo *Demirci* motyvuojamosios dalies pagrindą, taip nusprendamas jis negalėjo turėti ketinimų „savanorišką išvykimą“ iš valstybės narės, kuri jam mokėjo išmoką, paversti lemiamu veiksmu, dėl kurio, jei jis būtų patvirtintas, Turkijos pilietis išmokos gavėjas netektų socialinės apsaugos išmokų, taigi ir pagal Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalį suteikiamos apsaugos.

84. Todėl dabar pereisiu prie klausimo, susijusio su ilgalaikio gyventojų leidimo gyventi ES turėtojų santykinio statusu ir teisėmis, palyginti su asmenų, kurie turi: a) Nyderlandų pilietybę ir b) kitos valstybės narės pilietybę, taigi yra ES piliečiai, statusu ir teisėmis.

85. Tarybos direktyva 2003/109/EB siekiama trečiosios šalies piliečiams, kurie ES teisėtai gyveno ne trumpiau kaip penkerius metus ir turi ilgalaikį leidimą gyventi, suteikti „tam tikr[a]s vienod[as] teis[es]“, kurios kuo labiau atitiktų Europos Sąjungos piliečių turimas teises (2 konstatuojamoji dalis)⁴⁶. 7 konstatuojamojoje dalyje paaiškinama, kad, norėdami *gauti* ilgalaikio gyventojų statusą, „trečiosios šalies piliečiai turi įrodyti, kad jie turi pakankamus išteklius ir sveikatos draudimą, kad netaptų našta valstybei narei. Valstybės narės, atlikdamos pastovių ir reguliarių išteklių įvertinimą, gali atsizvelgti į tokius faktorius, kaip įnašai į pensijų sistemą ir su mokesčiais susijusių įsipareigojimų vykdymas“. Tos konstatuojamosios dalies nuostatos įgyvendinamos 5 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose, pagal kuriuos reikalavimai patiems išsilaikyti, t. y. *nesikreipti* į socialinės apsaugos sistemą, ir turėti sveikatos draudimą yra būtinosios ilgalaikio gyventojų statuso įgijimo sąlygos.

86. 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, atsizvelgiant į 9 straipsnį, ilgalaikio gyventojų statusas yra nuolatinis. Tokio statuso panaikinimo arba praradimo pagrindai išvardyti pastarojoje nuostatoje ir, be tam tikrų su viešąja tvarka susijusių priežasčių, apima atvejus, kai praleidžiama „ilgiau nei 12 mėnesių iš eilės išvykus iš [ES] teritorijos“ (9 straipsnio 1 dalies c punktas). 11 straipsnyje nustatyta teisė į vienodą požiūrį kaip ir į atitinkamos valstybės narės piliečius, tačiau joje taip pat yra įvairių nuo to principo nukrypti leidžiančių nuostatų. Visų pirma, 11 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „[v]alstybės narės gali apriboti vienodo požiūrio taikymą socialinės pagalbos ir socialinės apsaugos atveju teikdamos tikrai esmines išmokas“⁴⁷.

87. Įdomu tai, kad Direktyvoje 2003/109, atrodo, nenagrinėjamas klausimas, susijęs su tuo, kas atsitinka, – t. y. kokias atitinkamas teises turi trečiosios šalies pilietis ir jį priimančios valstybės narės pilietis, – jeigu atitinkamas asmuo tampa nuolat priklausomas nuo socialinės apsaugos ir vos pragyvena be socialinės paramos, arba, tiesą sakant, jeigu jis atsiduria skurde.

46 2003 m. lapkričio 25 d. direktyva dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso (OL L 16, 2004, p. 44; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 19 sk., 6 t., p. 272).

47 Dėl „esminių išmokų“ reikšmės žr. 2012 m. balandžio 24 d. Sprendimo *Kamberaj*, C-571/10, EU:C:2012:233, 91 punktą. *Valstybės narės gali „apriboti vienodą požiūrį, taikomą Direktyvoje 2003/109 numatytą statusą turintiems asmenims, išskyrus, kai nacionalinės, regiono ar vietos viešosios valdžios institucijos skiria socialinės pagalbos ar socialinės apsaugos išmokas, skirtas padėti asmeni[ms] patenkinti savo elementarius su maistu, būstu ir sveikata susijusius poreikius“ (išskirta mano).*

88. Atrodo aišku, kad M. Çoban, atsižvelgiant į jo darbą tolimųjų reisų vairuotoju, atitiktų (ir tikriausiai atitiko) ilgalaikio leidimo gyventi ES sąlygas. Šį leidimą jis gavo visai neseniai (maždaug prieš tris mėnesius), kai pirmą kartą nustojo dirbti⁴⁸. Tame etape jo ateities perspektyvos, bent jau tai, ar jis faktiškai galėtų vėl pradėti dirbti, negalėjo būti visiškai aiškios. Pažymiu, kad tik praėjus beveik dvejimėms metams (2008 m. rugsėjo 8 d.) jo nedarbingumas buvo įvertintas 45–55 proc. ir jam buvo skirta nedarbingumo išmoka⁴⁹.

89. Ar tuo metu, kai *Uwv* nutraukė M. Çoban išmokos pagal TW mokėjimą, jo padėtis prilygo Nyderlandų piliečio (pavyzdžiui, M. S. Demirci ir jo bendradarbių) arba kito ES valstybės narės piliečio, kuris dėl savo pilietybės yra ES pilietis, padėčiai?

90. Atrodo aišku, kad Nyderlanduose M. Çoban padėtis negali būti naudingai palyginama su Nyderlandų piliečio padėtimi. M. S. Demirci ir jo bendradarbiai buvo (pasirinktoje) gimtojoje šalyje. Įgydami Nyderlandų pilietybę, jie „pasiekė aukščiausią darbuotojų Turkijos piliečių integracijos priimančiojoje valstybėje narėje lygį“⁵⁰. Jie yra Nyderlandų piliečiai. M. Çoban nežengė to esminio žingsnio.

91. Kita vertus, jeigu M. Çoban padėtis būtų lyginama su ES piliečio, kuris taip pat turi ilgalaikio gyventojų statusą Nyderlanduose ir kuris persikelia kitur ir dėl to netenka teisės į papildomos išmokos pagal TW mokėjimą, padėtimi?

92. Iš esmės galima laikyti aksioma tai, kad, nesvarbu, kokioje palankioje padėtyje gali būti ilgalaikio ES gyventojų statusą įgijęs trečiosios šalies pilietis, jei ją lygintume su mažiau saugia trečiosios šalies piliečio, kuris *dar* neįgijo to statuso⁵¹, padėtimi, matytume, kad ji negali būti tokia pat gera kaip asmens, kuris yra ES pilietis.

93. Teisingumo Teismas įvairiose bylose, pradedant byla *Grzelczyk*, konstatavo, kad „Sąjungos pilietybe siekiama suteikti valstybių narių piliečiams esminį statusą, leidžiantį tiems, kurie yra tokioje pačioje situacijoje, būti vienodai teisiškai vertinamiems, nesvarbu, kokia jų pilietybė, ir nepažeidžiant šioje srityje aiškiai nustatytų išimčių“⁵². R. Grzelczyk galėjo reikalauti mokėti *minimex* (minimalaus pragyvenimo pašalpą, kuri mokama Belgijoje), – t. y. „socialinė lengvata“ pagal Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68⁵³, – ir ta pašalpa paskutiniaisiais jo studijų metais jam buvo paskirta *ne* todėl, kad buvo remiamasi (EEB) antrinės teisės aktais, bet todėl, kad jam, kaip Sąjungos piliečiui, buvo pritaikytas solidarumo principas. Tokioje pat padėtyje esantis Belgijos studentas galėjo gauti *minimex* kaip finansinę paramą. Todėl tą patį galėjo padaryti R. Grzelczyk⁵⁴.

94. Trečiosios šalies piliečiui suteiktas ilgalaikio gyventojų ES statusas nesuteikia jokios Sutartimi pagrįstos teisės užpildyti spragą arba siek tiek skirtingai aiškinti ES antrinės teisės aktus. Todėl mažai tikėtina, kad toks statusas iš tikrųjų bus prilygintas ES piliečio statusui.

48 Žr. šios išvados 33 punktą.

49 Žr. šios išvados 34 punktą.

50 2015 m. sausio 14 d. Sprendimo *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2015:8, 53 punktas.

51 Neabejotina, kad statusas yra labai palankus. Generalinis advokatas M. Szpunar tai aprašo savo išvados, pateiktos byloje *P ir S*, C-579/13, EU:C:2015:39, 29–31 punktuose: „<...> pagal Direktyvą 2003/109 Sąjungoje bent penkerius metus teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams yra suteikiamas *specialus teisinis statusas, kylantis tik iš Sąjungos teisės*, t. y. ilgalaikio gyventojų statusas. Numačius tokį statusą, užsieniečiai įgyja *pilietybei alternatyvią* dalyvavimo Sąjungos visuomeniniame ir ūkiniame gyvenime formą, kuri teisinėje literatūroje vadinama „*denizenship*“ (priešingai negu „*citizenship*“). Sąjungos teisės nereglamentuojamais klausimais Sąjungoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių statusui ir toliau taikoma nacionalinė valstybių narių teisė“ (išskirta mano).

52 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Grzelczyk*, C-184/99, EU:C:2001:458, 31 punktas.

53 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, 1968, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15). 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Grzelczyk*, C-184/99, EU:C:2001:458, 27 punktas. Tačiau R. Grzelczyk nebuvo taikomas tas reglamentas, nes jis neatitiko „darbuotojo“ sąvokos; žr. to sprendimo 15 ir 16 punktus.

54 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Grzelczyk*, C-184/99, EU:C:2001:458, 29 punktas. Dėl ES pilietybės teisių veiksmingumo pagal Sutartį ir atsižvelgiant į antrinės teisės aktuose nustatytus viršesnius ribojimus žr. to sprendimo 30–36 punktus.

95. Man atrodo, kad bent dviem aspektais M. Çoban padėtis 2014 m. balandžio 1 d. gali būti teisingai apibūdinta kaip mažiau užtikrinta nei ES piliečio padėtis. Pirmas aspektas yra susijęs su jo nuolatiniu finansiniu saugumu nuo to momento, kai jis tapo nuolat nedarbingas; antra, ribota jo teisės išlaikyti savo ilgalaikio ES gyventojų statusą galiojimo trukmė išvykus iš Nyderlandų ir persikėlus į Turkiją.

96. Kalbant apie pirmą aspektą, iš sprendimų *Dano*⁵⁵ ir *Alimanovic*⁵⁶ aiškiai matyti, kad tam tikromis aplinkybėmis valstybė narė turi teisę riboti galimybę gauti specialias neįmokines išmokas pinigais netgi ES piliečiams, kurie teisėtai gyvena jos teritorijoje ir tai gali daryti iki to momento, kai piliečiai gauna teisę nuolat gyventi⁵⁷. Kiek man žinoma, dar nėra Teisingumo Teismo jurisprudencijos, kurioje būtų nagrinėjamas klausimas, ar trečiosios šalies pilietis, kuris įgijo ES ilgalaikio gyventojų statusą ir vėliau tapo finansiškai visiškai priklausomas nuo socialinės apsaugos išmokos ir specialios neįmokinės išmokos pinigais, kurios jam padeda ekonomiškai užsitikrinti pragyvenimą, gali tikėtis išlaikyti savo statusą ir tos išmokos bus mokamos visą likusį jo gyvenimą. Būtų drąsu teigti, kad tai būtų savaime suprantamas atvejis⁵⁸.

97. Dėl antro aspekto pažymėtina, kad iš Direktyvos 2003/109 9 straipsnio 1 dalies c punkto aiškiai matyti, kad trečiosios šalies pilietis „praranda teisę į ilgalaikio gyventojų statusą tais atvejais, kai <...> pralei[džia] ilgiau nei 12 mėnesių iš eilės išvyk[ę]s iš [ES] teritorijos“. Nuo to momento jis bus tokioje pat padėtyje kaip ir bet kuris kitas trečiosios šalies pilietis, kuris siekia (pakartotinai) atvykti į Europos Sąjungą⁵⁹. *Ex hypothesi*, remiantis šios bylos faktinėmis aplinkybėmis (M. Çoban nedarbingumas yra 45–55 proc.), toks asmuo negalės pasinaudoti lengvatinėmis sąlygomis, kurios sudaromos Turkijos piliečiui, norinčiam (pakartotinai) patekti į valstybės narės darbo rinką pagal Asociacijos susitarimą (ir jis bet kuriuo atveju neturės tokių pat ES laisvo judėjimo teisių, kokias turi ES pilietis)⁶⁰.

98. Priešingai, ES pilietis, kuris turi ilgalaikio gyventojų statusą ir nusprendžia išvykti iš Nyderlandų (ir taip atsisako savo teisės gauti papildomą išmoką pagal TW), galiausiai iš tikrųjų praras savo ilgalaikio gyventojų statusą praėjus dvejimėms metams, o ne po 12 mėnesių⁶¹, tačiau jis, žinoma, panorėjęs galės sugrįžti į Nyderlandus⁶².

99. Sprendime *Demirci* Teisingumo Teismas savo išsamią analizę, kurioje nagrinėjo, kodėl, kitaip nei pareiškėjai byloje *Akdas*, dvigubą Turkijos ir Nyderlandų pilietybę turintys asmenys negalėjo remtis Sprendimu Nr. 3/80, siekdami toliau gauti papildomą išmoką pagal TW, pradėjo tokiais žodžiais: „atsakovai pagrindinėje byloje priimančiosios valstybės narės pilietybę įgijo kaip darbuotojai Turkijos piliečiai, o tai yra aplinkybė, dėl kurios jie <...> *atsiduria ypatingoje situacijoje*“ (išskirta mano)⁶³.

55 2014 m. lapkričio 11 d. Sprendimas, C-333/13, EU:C:2014:2358.

56 2015 m. rugsėjo 15 d. Sprendimas, C-67/14, EU:C:2015:597.

57 Žr. 2014 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Dano*, C-333/13, EU:C:2014:2358, 68–74 punktus. F. Dano turėjo (nacionalinį) neterminuoto leidimo gyventi šalyje pažymėjimą, tačiau dar negalėjo prašyti suteikti teisę gyventi pagal 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės judėti ir gyventi laisvai valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančią Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinancią direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (Piliečių teisių direktyva) (OL L 158, 2004, p. 77; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k. 5 sk., 5 t., p. 46) (žr. to sprendimo atitinkamai 26 ir 44 punktus).

58 Šiuo klausimu žr. 2013 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Brey*, C-140/12, EU:C:2013:565, 64, 69 ir 78 punktus ir 2015 m. rugsėjo 15 d. Sprendimo *Alimanovic*, C-67/14, EU:C:2015:597, 57–59 ir 62 punktus. Direktyvos 2003/109 tekste nepateikiama atsakymo į šį klausimą: žr. šios išvados 87 punktą.

59 Negali būti atsitiktinumas, kad pagal Grįžtamosios migracijos įstatymą darbuotojai Turkijos piliečiui, persikėlusiam gyventi į Turkiją, leidžiama persigalvoti ir grįžti į Nyderlandus, jeigu jis tai padaro per vienus metus nuo įsikūrimo paskirties šalyje dienos: žr. šios išvados 32 punktą.

60 Žr. 2015 m. sausio 14 d. Sprendimo *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2015:8, 56 punktą: „skirtingai nuo valstybių narių darbuotojų, [darbuotojai] Turkijos piliečiai neturi teisės laisvai judėti Sąjungos viduje ir tam tikromis teisėmis gali pasinaudoti tik vienos priimančiosios valstybės narės teritorijoje (žr. Sprendimo *Tetik*, C-171/95, EU:C:1997:31, 29 punktą ir Sprendimo *Derin*, C-325/05, EU:C:2007:442, 66 punktą)“.

61 Žr. Piliečių teisių direktyvos 16 straipsnio 4 dalį.

62 Žr. Piliečių teisių direktyvos 5 straipsnio 1 dalį.

63 2015 m. sausio 14 d. Sprendimo *Demirci ir kt.*, C-171/13, EU:C:2015:8, 53 punktą.

100. Vis dėlto akivaizdu, kad M. Çoban situacija nėra „ypatinga“. Jis neturi dvigubos Turkijos ir Nyderlandų pilietybės. Jis nėra kitos ES valstybės narės pilietis. Jis turi vieną pilietybę – Turkijos. Mano manymu, šios išvados 84 ir paskesniuose punktuose išdėstyti argumentai rodo, kad ši situacija negali būti tinkamai palyginama su Nyderlandų piliečio ir (arba) ES piliečio situacija. Vadinasi, Papildomo protokolo 59 straipsnis netaikomas taip, kad jis netektų tiesioginio veikimo teisių pagal Sprendimo Nr. 3/80 6 straipsnio 1 dalį, kuriomis priešingu atveju galėtų remtis.

Post scriptum

101. Iš mano atliktos analizės bus aiškiai matyti, kad pagrindinė neužtikrintumo priežastis, dėl kurios buvo iškelta ši byla, yra ta aplinkybė, kad Sprendimas Nr. 3/80 atspindi Reglamento Nr. 1408/71, galiojusio, *kol jis buvo iš dalies pakeistas* nustatant, kad specialios neįmokinės išmokos pinigais yra neperkeliamos, redakciją⁶⁴. Sprendime *Akdas* ir Sprendime *Demirci* Teisingumo Teismas patvirtino, kad specialioms neįmokinėms išmokoms pinigais taikomas Sprendimas Nr. 3/80⁶⁵.

102. Papildomo protokolo 59 straipsnis yra naudinga aiškinimo priemonė⁶⁶, todėl gali būti taikomas konkrečiomis aplinkybėmis ir panaikinti galimybę remtis Sprendimu Nr. 3/80, tačiau jo veikimas ir juo suteikiami įgaliojimai nereiškia, kad Sprendimas Nr. 3/80 gali būti perrašomas taip, kad iš jo būtų „pašalintos“ specialios neįmokinės išmokos pinigais, kurios, pasak Teisingumo Teismo, patenka į to teisės akto taikymo sritį. Įgaliojimai pakeisti arba reformuluoti Sprendimą Nr. 3/80 suteikti Asociacijos tarybai⁶⁷. Jeigu dėl politinių priežasčių manoma, kad Turkijos piliečiams, kurie išsikelia iš priimančiosios valstybės narės, reikėtų neleisti išsaugoti teisės gauti specialią neįmokinę piniginę išmoką, šį rezultatą galima pasiekti tik teisėkūros priemonėmis, nebent Teisingumo Teismas peržiūrėtų prielaidą, kuria remdamasis grindė sprendimus *Akdas* ir *Demirci*⁶⁸.

Išvada

103. Todėl siūlau Teisingumo Teismui į *Centrale Raad van Beroep* (Aukštesnysis socialinės apsaugos ir valstybės tarnautojų bylų teismas, Nyderlandai) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1980 m. rugsėjo 19 d. Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 3/80 dėl Europos Bendrijų valstybių narių socialinės apsaugos sistemų taikymo darbuotojams Turkijos piliečiams ir jų šeimos nariams 6 straipsnio 1 dalis yra tas pagrindas, kuriuo gali tiesiogiai remtis buvęs darbuotojas, kuris turi Turkijos pilietybę, bet neturi valstybės narės pilietybės ir gauna papildomą išmoką pagal *Toeslagenwet*, siekdamas toliau gauti šią išmoką tuo atveju, jeigu persikelia į Turkiją. Toks rezultatas nedraudžiamas pagal 1970 m. lapkričio 23 d. Briuselyje pasirašyto Papildomo protokolo 59 straipsnį. Nesvarbu, ar tas asmuo: a) persikelia į Turkiją savo noru; ar b) kaip trečiosios šalies pilietis naudojasi ES ilgalaikio gyventojų statusu, todėl per 12 mėnesių laikotarpį gali grįžti į priimančiąją valstybę narę ir joje apsigyventi.

64 Žr. šios išvados 53 punktą. Teisingumo Teismas 2011 m. gegužės 26 d. Sprendime *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346, aiškiai žinojo apie Sprendimo Nr. 3/80 ir iš dalies pakeisto Reglamento Nr. 1408/71 neatitikimus: žr. toje byloje priimto sprendimo 83–86 punktus.

65 Žr. 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346, 77 punktą.

66 Žr. šios išvados 73 ir paskesnius punktus.

67 2011 m. gegužės 26 d. Sprendimo *Akdas ir kt.*, C-485/07, EU:C:2011:346, 91 punktą.

68 Jeigu Teisingumo Teismas norėtų peržiūrėti tą prielaidą, pagarbiai siūlyčiau, kad tinkama vieta atlikti tokį suformuotos jurisprudencijos *revirement* (liet. „pakeitimas“) galėtų būti didžioji kolegija.